بازسازی بناهای ایرانی توسط معماران اتریشی: پیوندی میان هنر پارسی و معماری اروپایی(ویراست اول)

۱. درآمد: نقش معماران اتریشی در بازسازی بناهای تاریخی ایران و تعاملات فرهنگی دوجانبه

بازسازی بناهای تاریخی و فرهنگی، فرایندی پیچیده و چند وجهی است که نیازمند دانش معماری، شناخت تاریخی و احترام به هویت فرهنگی بناها است. بناهای ایرانی، به ویژه آثار باستانی و تاریخی دوره های هخامنشی، ساسانی، صفوی و قاجار، به دلیل معماری منحصربه فرد و ارزش فرهنگی بالا، توجه جهانیان را به خود جلب کرده اند. در این میان، معماران اتریشی، با سابقه ای غنی در مرمت بناهای تاریخی اروپا، در برخی پروژه های بازسازی بناهای ایرانی مشارکت داشته اند. این نوشتار به بررسی نقش معماران اتریشی در بازسازی بناهای ایرانی، اهمیت تاریخی و فرهنگی این همکاری ها و ویژگی های این پروژه ها می پردازد.

۲. تاریخچه بازسازی بناهای ایرانی

بناهای تاریخی ایران، از کاخ های هخامنشی در تخت جمشید و پاسارگاد گرفته تا مساجد و کاروانسراهای دوره صفوی و عمارت های قاجاری، بخشی از میراث جهانی بشریت هستند. این بناها به دلیل عوامل طبیعی مانند زلزله، فرسایش و همچنین آسیب های انسانی مانند جنگ ها و بی توجهی، نیازمند مرمت و بازسازی بوده اند. از این رو بازسازی بناهای تاریخی در ایران، از اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی، به صورت علمی و با بهره گیری از روش های مدرن مرمت آغاز شد. با گسترش روابط ایران و اروپا در این دوره، همکاری های فرهنگی و علمی در حوزه ی مرمت آثار تاریخی با کشورهای اروپایی، از جمله اتریش، آغاز شد و به تدریج زمینه برای تبادل دانش معماری و باستانشناسی فراهم گردید.

در این دوره، باستان شناسان و معماران اروپایی، از جمله اتریشی ها، به دلیل تخصصشان در مرمت بناهای تاریخی و تجربه در پروژه های مشابه در اروپا، به ایران دعوت شدند. این همکاری ها نه تنها به حفظ بناها کمک کرد، بلکه به انتقال دانش مرمت و معماری مدرن به ایران نیز منجر شد.

۳. بازسازی بناهای ایرانی توسط معماران اتریشی

اتریش، به عنوان یکی از مراکز فرهنگی و تاریخی اروپا و مهد امپراتوری هابسبورگ، سابقه ای طولانی در مرمت بناهای تاریخی دارد. معماران اتریشی، با تکیه بر دانش معماری کلاسیک و مدرن، در پروژه های مرتبط با بازسازی اماکن

تاریخی در سراسر جهان از جمله ایران مشارکت داشته اند. نقش اتریش در مرمت بناهای تاریخی ایران، فراتر از حضور مستقیم کارگاهی یا اجرایی، یک نقش زیرساختی، آکادمیک و تئوریک بوده است.

بزرگ‌ترین اثرگذاری اتریش، انتقال دانش نوین معماری و حفاظت از بافت‌های تاریخی به نسل اول معماران مدرن ایران از جمله وارطان هوانسیان، پل آبکار و گابریل گورکیان بود. علاوه براین، در دهه های اخیر، همکاری‌های بین دانشگاهی میان دو کشور با تمرکز بر انتقال فناوری‌های روز در جریان بوده است. دانشگاه برتر فنی وین (TU Wien) هم پروژه‌های تحقیقاتی مشترکی را با دانشگاه‌های ایران (نند دانشگاه تهران و شهید بهشتی) درباره مقاوم‌سازی بناهای خشتی و سنگی در برابر زلزله و همینطوراحیای بافت‌های تاریخی مسکونی در دوره قاجار و پهلوی انجام داده است. همچنین، انجمن فرهنگی اتریش در تهران (OKF) بارها کارگاه‌های تخصصی با حضور استادان مرمت اتریشی برگزار کرده است. محور این کارگاه‌ها، آموزش روش‌های نوین «مرمت غیرتهاجمی» (تثبیت بنا بدون دستکاری کالبدی) و مستندسازی دیجیتال (اسکن لیزری بناها) برای کارشناسان وزارت میراث فرهنگی ایران بوده است.

علاوه بر همکاری های دانشگاهی، کارشناسان اتریشی به صورت فردی در مرمت برخی بناهای معاصر نقش ایفا کرده اند. این پروژه ها عمدتا با هدف تبدیل بناها به فضاهای کاربردی صورت گرفت و معماران اتریشی با دانش خود در مرمت سازه های تاریخی، به حفظ اصالت بناها کمک کردند.

شاخص‌ترین، معروف‌ترین و موفق‌ترین نمونه بازسازی یک بنای معاصر و تغییر کاربری آن در ایران توسط یک کارشناس اتریشی، «موزه آبگینه و سفالینه‌های ایران» (خانه قوام‌السلطنه) در تهران است. طراحی، بازسازی و تبدیل این عمارت تاریخی به موزه در اواخر دهه ۱۳۵۰ خورشیدی توسط هانس هولاین (Hans Hollein)، معمار، نظریه‌پرداز و طراح برجسته اتریشی (برنده جایزه جهانی پریتزکر) انجام شد. او یکی از مهم‌ترین پیشگامان معماری پست‌مدرن در جهان بود.

علاوه براین، یکی از معماران معاصر ایرانی-اتریشی که در بازسازی بناهای ایرانی نقش داشته، احمدرضا شریکر است. او با دفتر معماری ASA North، پروژه بازسازی کارخانه آرگو در تهران را با رویکردی نوآورانه به انجام رساند. این پروژه، که در سال ۱۴۰۰ تکمیل شد، کارخانه ای قدیمی را به موزه هنرهای معاصر و مرکز فرهنگی تبدیل کرد. شریکر با حفظ دیوارهای آجری تاریخی و افزودن عناصر مدرن مانند پلکان بتنی سفید و سازه های فلزی، گفتگویی میان گذشته و حال ایجاد کرد. این پروژه، که برنده جایزه معماری آقاخان در سال ۲۰۲۲ شد، نمونه ای برجسته از تلفیق معماری ایرانی و دانش اتریشی است.

٤. ویژگی های بازسازی بناهای ایرانی توسط معماران اتریشی

بازسازی بناهای ایرانی توسط معماران اتریشی با ویژگی های زیر مشخص می شود:

- حفظ اصالت تاریخی: معماران اتریشی، با تجربه در مرمت بناهای تاریخی اروپا، در پروژه های ایرانی به حفظ هویت و اصالت بناها توجه ویژه ای داشته اند. برای مثال، در پروژه کارخانه آرگو، دیوارهای آجری تاریخی حفظ و به عنوان عنصر اصلی طراحی نگه داشته شدند.
- تلفیق سنت و مدرنیته: استفاده از مصالح مدرن، مانند بتن و فلز، در کنار عناصر سنتی، مانند آجر ایرانی، از ویژگی های بارز این پروژه ها است. این رویکرد در کار شریکر به خوبی دیده می شود.
- دقت در سازه و پایداری: اتریشی ها با دانش مهندسی پیشرفته، به تقویت سازه های تاریخی توجه داشته اند. در مرمت کاروانسراها، تقویت دیوارها و سقف ها بدون تغییر ظاهر اصلی بنا مدنظر بوده است.
- زیبایی شناسی هماهنگ: طراحی های اتریشی در بازسازی بناهای ایرانی با معماری سنتی ایرانی هماهنگ است و از ایجاد تضاد بصری اجتناب می کند.

۵. اهمیت فرهنگی و دیپلماتیک بازسازی بناهای ایرانی توسط معماران اتریشی

مشارکت معماران اتریشی در بازسازی بناهای ایرانی، فراتر از جنبه های فنی، دارای ابعاد فرهنگی و دیپلماتیک است. روابط ایران و اتریش از دوره قاجار، به ویژه با امضای قراردادهای تجاری و فرهنگی، تقویت شد. این روابط زمینه ساز همکاری های علمی و هنری، از جمله در زمینه معماری و باستانشناسی، گردید. حضور متخصصان اتریشی در ایران، به ویژه در دوره هایی که دانش مرمت مدرن در ایران هنوز در مراحل اولیه بود، به انتقال فناوری و روش های علمی کمک کرد.

این همکاری ها همچنین به عنوان نمادی از دوستی و احترام متقابل میان دو فرهنگ عمل کردند. بناهای تاریخی ایران، مانند تخت جمشید یا کاروانسراهای صفوی، نه تنها میراث ایرانی، بلکه بخشی از میراث جهانی هستند. مشارکت اتریشی ها در حفظ این بناها نشان دهنده تعهد جهانی به حفاظت از میراث فرهنگی است. علاوه بر این، پروژه هایی مانند بازسازی کارخانه آرگو توسط احمدرضا شریکر، که ریشه ای اتریشی-ایرانی دارد، نشان دهنده پیوند عمیق فرهنگی میان دو کشور است.

۶. نتیجه گیری: پیوند معماری ایران و اتریش از سنت تا نوسازی معاصر

بازسازی بناهای ایرانی توسط معماران اتریشی، نمونه ای از همکاری موفق فرهنگی میان دو کشور است. این پروژه ها، که عموما مرمت و بازسازی فضاهای معاصر و مدرن مانند موزه آبگینه و کارخانه آرگو را دربرمی گیرند، نشان دهنده احترام به میراث فرهنگی ایران و تعهد به حفظ آن است. معماران اتریشی، با دانش فنی و تجربه در مرمت، به حفظ اصالت بناها و تلفیق آنها با عناصر مدرن کمک کرده اند. این همکاری ها نه تنها به حفاظت از میراث جهانی منجر

شده، بلکه پلی فرهنگی میان ایران و اتریش ایجاد کرده که همچنان در پروژه های معاصر، مانند کار احمدرضا شریکر، ادامه دارد.

منابع و مآخذ:

- [۱].ویکیپدیا، دانشنامه آزاد، «معماری ایرانی»:بررسی تاریخچه معماری و مرمت بناهای ایرانی.
- [۲].اسحاق پور، یوسف (۱۳۸۸). معماری پارسی: از هخامنشیان تا دوره اسلامی، تهران: انتشارات دمان: تحلیل معماری ایرانی و مرمت بناها.
- [۳].امیری، محمدحسن (۱۳۹۷). تاریخ معماری ایرانی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی: کتابی جامع درباره سیر تحول معماری و مرمت در ایران.
- [۴].معمارنیوز (۲۰۲۳). نگاهی به پروژه موزه هنرهای معاصر و مرکز فرهنگی آرگو، اثر احمدرضا شریکر: اطلاعات درباره پروژه بازسازی کارخانه آرگو.
- [۵].دمرگان، ژاک (۱۹۳۳). باستانشناسی ایران: مرمت و کاوشها: منبعی کالسیک درباره مرمت بناهای ایرانی.
- [۶].آلرام، میشائل: پژوهش های باستانشناسی و مرمت در آکادمی علوم اتریش.
- [۷].بورو، پیتر (۱۹۹۲.)معماری پارسی: مرمت و بازسازی، نیویورک: انتشارات متروپولیتن: مطالعه ای درباره مرمت بناهای ایرانی.
- [۸].خبرگزاری ایلنا(۱۴۰۲). روایت تبدیلِ خانه‌ی قوام‌السلطنه به موزه آبگینه، بازیابی شده در مرداد ۱۴۰۵ از https://www.ilna.ir/fa/tiny/news-1427962
- [۹]پایمان (فصلنامه فرهنگی): مقالات درباره مرمت بناهای تاریخی ایران و همکاری های بین المللی.

- [10]Kunsthistorisches Museum Wien (KHM). (n.d.). *Antiquities collection: Information on Austrian archaeological collaborations in Iran*. Retrieved August 31, 2026, from https://www.khm.at/en/visit/collections/antiquities